

Identifying of the Strategic Factors in the Tourism Development Policy of the Hawraman Site by Methodology of Future Research Approach and Preparing the Scenarios Portfolio

Extended Abstract

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

1. . Eghbal Pakhideh.
2. Fereydown Babaei Aghdam.
Ph.D. *
3. Rahim Heydari Chianeh.,
Ph.D.

1, PhD student of Geography and Urban Planning, Aras International Campus, Tabriz University, Tabriz, Iran .

2.Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

3.Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Correspondence:*

Address: Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Environmental Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

Email: ebabaei@tabriz.ac.ir

Article History:

Received: 22.10.2022

Accepted: 21.02.2023

Introduction

Tourism in the 21st century has become a main tool to have a high quality of life. Therefore, countries require to develop a tourism development strategy so that they can achieve its interests. In each country, the basic factors affecting the development of tourism can be divided into two parts: "contextual factors" and "tourism policy"; contextual factors are necessary condition but not sufficient. In Iran, the steps of tourism development have not been taken in the same way, which it is partly related to contextual factors and also partly related to the formulation of uniform policies and the preparation of a single version at the country level, and at the same time, there are different implementation and monitoring in the advancement of programs and policies, which has played a major role in the lack of tourism development, especially in the border regions. Hawraman's site is a clear example. This site was registered as the 26th tangible cultural heritage of Iran by UNESCO. This site has about 409 thousand hectares of field and privacy, of which 106 thousand hectares belong to the feild and 303 thousand hectares are part of the privacy, which has a population of over 400 thousand people. This site in Kurdistan province includes the cities of Sanandaj, Kamiyaran and Sarovabad and in Kermanshah province, it includes the cities of Ravansar, Paveh, Javanroud and Salas Babajani. It has a total of 10 cities and about 700 villages and subordinate places, most of which are in Kermanshah province.

Methodology

This research is practical in terms of its purpose and in terms of its nature, it is also based on the method of perspective research and structural analysis. The statistical population of the research is (20 people) from people who were professionally involved in tourism activities.

Results and discussion

The results of 36 effective and strategic indicators in the Mic Mac software show that tourism laws and regulations, macro-government policies, skilled and trained manpower, respectively, have the greatest influence and effective and also the pattern of local residents on the behavior of tourists, reducing irreversible resources, and loyalty to local customs have had the least impact on tourism development policies in Hawraman site.

Educational programs, skilled and trained manpower, awareness of the local community and tourists, cultural participation of citizens, social/psychological security, tourism events, cultural/historical works, preservation of native architecture, recreation with a tourism approach, attractiveness and desire to visit again, tourism rules and regulations, macro government policies, private sector participation and investment, tourism sector budget, de-escalation are 15 effective factors, especially within the countries of the region, on the preparations of the scenario basket and also the final factors that are effective drivers and propulsion for the tourism development policy of Hawraman site.

Conclusions

The unique differences and similarities in Hawraman site have caused the formation of diverse subcultures. Diversity of ethnicities, diversity in dress, accent, customs, etc., and at

the same time cultural cohesion has created a special attraction for tourists. Preservation of this category of cultural values has special importance for the beneficiaries. Also, maintaining and remaining in the UNESCO list is highly dependent on the preservation of cultural/historical works and local architectural values and sensitivity in recreating these textures. Hence, policies and rules and regulations should be ruled that can protect world, national, local and local heritage such as preserving the environment, natural resources, human heritage, preserving cultural values, etc. Most of these policies and rules and regulations can be found in the history of this civilization of several thousand years.

Keywords: UNESCO, Future Studies, Cultural Landscape, Tourism Development, Hawraman.

کلمات کلیدی: یونسکو، آینده‌پژوهی، منظر فرهنگی، توسعه گردشگری، هورامان.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۰۲

نویسنده مسئول: ebabaei@tabriz.ac.ir

مقدمه

گردشگری در قرن بیست و یکم به یک ابزار اصلی برای داشتن کیفیت بالای زندگی تبدیل شده است. تسهیل و تعامل بین گردشگران می‌تواند زمینه‌ای برای رسیدن به صلح از طریق تعاملات اجتماعی فراهم کند. افزون بر این، گردشگری می‌تواند مهمترین محرک برای بهبود جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی زندگی مردم در آینده باشد. می‌توان گفت که هدف خط و مشی گردشگری برقراری تعادل بین منافع و هزینه‌های حاصل از گردشگری در جوامع و بهبود کیفیت و پایداری زندگی شهروندان است. از این رو، کشورها نیازمند تدوین راهبرد توسعه گردشگری هستند تا از این طریق بتوانند به منافع آن دست یابند [۱]. با نگاهی گذرا و اجمالی و با بهره‌گیری از دیدگاه‌های توسان و جنکینز می‌توان سیر تاریخی سیاست‌گذاری گردشگری در جهان به پنج دوره خلاصه کرد:

*دوره اول، گردشگری بدون برنامه‌ریزی.

*دوره دوم، گام‌های نخستین برنامه‌ریزی گردشگری تامین کننده.

*دوره سوم، افزایش فزاینده گردشگری.

*دوره چهارم، برنامه‌ریزی توسعه‌ای گردشگری براساس تقاضای گردشگران و در نهایت.

*دوره پنجم؛ یعنی شرایط فعلی که رویکرد گردشگری پایدار حاکم است [۲].

شناخت عوامل راهبردی در سیاست گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان با رویکرد آینده‌پژوهی و تدوین مقدمات سبد سناریوها

اقبال پاهکیده

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پردیس بین المللی ارس، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

فریدون بابایی اقدم*

دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

رحیم حیدری چیانه

دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده برنامه ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

چکیده

عدم توسعه گردشگری در هر مکان جغرافیای بیشتر به دو عامل وابسته است؛ یکی مطلوب نبودن خصوصیات ذاتی مناطق و دیگری عدم تصمیم‌گیری درست سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان. در شرایطی که قابلیت‌ها و توان‌های محیطی مناسب ارزیابی شود می‌بایست ریشه ناکامی در عدم رونق گردشگری و بهبود زندگی مردم را در سیاست‌گذاری گردشگری جست. در این راستا پژوهش حاضر با رویکرد آینده‌پژوهی، به شناخت عوامل راهبردی در سیاست‌گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان به‌عنوان بخشی از استان کرمانشاه و کردستان و بیست و ششمین اثر میراث فرهنگی ملاموس ایران، ثبت شده در فهرست جهانی یونسکو می‌پردازد. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، مبتنی بر روش آینده‌پژوهی و تحلیل ساختاری است و جامعه آماری آن شامل ۲۰ نفر از افرادی است که به‌صورت تخصصی در حوزه گردشگری فعالیت دارند. در مجموع، دارای ۷ مولفه و ۳۶ شاخص اثرگذار، که محصول ادغام، حذف، اصلاح و ویرایش ۱۰۳ متغیر اولیه بوده که با استفاده از نرم افزار میک مک، ۱۵ عامل نهایی به‌عنوان پیشران موثر بر سیاست‌گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان انتخاب شده است. نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های قوانین و مقررات گردشگری، سیاست‌های کلان دولت، نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده و بازاریابی با رویکرد گردشگری به ترتیب از جمله متغیرهایی هستند که بیشترین سهم را در اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم بر این سایت دارند.

از ثبت آن در فهرست جهانی یونسکو هنوز فاقد برنامه راهبردی و سیاست‌های مدون و مبتنی بر توسعه گردشگری است. ثبت این اثر هر چند می‌تواند اثرات مثبت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی زیادی به همراه داشته باشد اما در صورت فقدان سیاست گذاری مبتنی بر توسعه گردشگری سایت هورامان، می‌تواند نتایج منفی آن غالب شود. عدم توجه به آینده و مطالعات آینده‌پژوهی در طرح‌ها و مجلات معتبر پژوهشی در خصوص این سایت - قبل و بعد ثبت اثر - و فقدان برنامه مدون در میان متولیان امر، سبب نگرانی‌های جامعه علمی و افسار مختلف جامعه در خصوص از بین رفتن ارزش‌های فرهنگی، مذهبی، زیست محیطی و به عبارتی تهدیدی برای میراث فرهنگی و طبیعی سایت هورامان شده است.

بیان مسئله

در زمینه اثرات توسعه گردشگری میراث جهانی مطالعات متعددی انجام شده است [۵]. این مطالعات، به اثرات زیست محیطی [۶]، کالبدی [۷،۸]، اجتماعی و فرهنگی [۹،۱۰] و اقتصادی [۱۱،۱۲،۱۳] یا ترکیبی از آن‌ها پرداخته‌اند. ساکنین، گردشگران، حاکمیت، کسب و کارهای گردشگری و تعامل بین آن‌ها یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد مطالعه در حوزه گردشگری میراث جهانی است [۱۴]. این عوامل و موضوعاتی از این دسته خود بخشی از مسائل سیاست گذاری گردشگری در مقیاس جهانی و منطقه‌ای را تشکیل می‌دهند که ارتباط تنگاتنگ و پیوسته با هم دارند. سیاست گذاری منطقه‌ای کوشش‌های آگاهانه و عمدی است که از سوی نظام سیاسی برای ایجاد تغییر در توزیع فضایی پدیده‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی قدرت سیاسی انجام می‌شود. کاستن از شکاف میان مناطق از لحاظ کارایی اقتصادی، ثبات سیاسی،

در هر کشور عوامل اساسی موثر بر گردشگری را می‌توان به دو بخش «عوامل زمینه‌ای» و «سیاست‌گذاری گردشگری» تقسیم کرد؛ عوامل زمینه‌ای شامل فرهنگ، اقتصاد، امنیت، امکانات رفاهی و زیربنایی و کیفیت جاذبه‌های گردشگری است که در هر کشور برای توسعه گردشگری شرط لازم است اما کافی نیست. علاوه بر آن‌ها، اراده لازم زمامداران کشور برای توسعه گردشگری نیاز است که در اسناد و قوانین پایه و فرادستی ملی انعکاس دارد و سپس به صورت عملیاتی و جزئی‌تر در قوانین عادی، تفاهم‌نامه‌ها، این‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها متبلور می‌شود [۳]. در کشور پهناور ایران نیز گام‌های توسعه گردشگری به یکسان برداشته نشده است که این امر بخشی مربوط به عوامل زمینه‌ای است که در مناطق مختلف به سطوح و اشکال متفاوت دیده می‌شود و بخشی نیز مربوط تدوین سیاست‌های یکسان و تهیه نسخه واحد در سطح کشور است و در عین حال اجرا و نظارت متفاوت در پیشبرد برنامه‌ها و سیاست‌ها است که در عدم توسعه گردشگری به ویژه در مناطق مرزی، نقش اساسی داشته است. «براساس مطالعات نظری و تجربی در کشوری مانند ایران که تنوع و پیچیدگی در مناطق مرزی دارند، عدم تعادل منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مناطق مرکزی بسیار آشکار است» [۴]. لذا بخش‌هایی از کشور به موفقیت‌هایی دست یافته و بخش‌هایی از آن نیز فاقد برنامه راهبردی مشخص است؛ مثال بارز آن می‌توان به سایت هورامان اشاره کرد. این سایت که منظر فرهنگی هورامان/ اورامانات نام گرفته است در مردادماه سال ۱۴۰۰ در چهل و چهارمین اجلاس کمیته میراث جهانی یونسکو، به‌عنوان بیست و ششمین اثر میراث فرهنگی ملموس ایران در فهرست جهانی یونسکو به ثبت رسیده است. این سایت علیرغم داشتن قابلیت‌ها و توانایی‌های بی نظیر گردشگری، بعد از سپری شدن یک سال

عدالت اجتماعی، توزیع مجدد یا تغییر الگوی رشد جمعیت و فعالیت در فضا، کاهش بیکاری و ایجاد اشتغال از اهداف اساسی سیاست گذاری منطقه‌ای است [۱۵]. میزان تاثیرگذاری و دخالت دولت‌ها در سیاست گذاری گردشگری در کشورهای در حال توسعه، دارای ابعاد گسترده‌ای می‌باشد و این مسئله در ابعاد سیاسی و قلمرو بین المللی تنها منحصر به کشورهای در حال توسعه نمی‌باشد بلکه در کشورهای پیشرفته نیز، بازیگران اصلی در سیاست گذاری‌های این بخش، دولت‌ها هستند [۶]. مسئله دیگر عدم توجه به تفاوت‌های منطقه‌ای و عدم پیگیری رویکرد امایشی و اتخاذ رویکرد سیستم سیاست گذاری یکسان برای کل کشور منجر به تکوین و تشدید بی عدالتی شده است [۱۶]. باید این واقعیت پذیرفت که علیرغم گسترش روز افزون و پرشتاب صنعت گردشگری در سطح دنیا و با وجود منابع فراوان جذب جهانگرد در ایران، اطلاعات و اماره‌های موجود حاکی از عدم موفقیت این صنعت و عملکرد ناکارآمد آن در کشور است [۱۷]. هورامان / اورامانات امروز هورامان / اورامانات دیروز نیست. هورامان ثبت شده در فهرست جهانی یونسکو خلق محدوده جدید با بخش‌هایی در استان کردستان و کرمانشاه است و بخشی کمی (در حدود ۱۰ درصد) از آن که در اقلیم کردستان عراق قرار دارد که رایزنی و پیگیری برای ثبت آن تاکنون به نتیجه‌ای نرسیده است. باید پذیرفت که هورامان آزمایشگاه و کارگاه گردشگری نه ایران، بلکه الگوی شاخص در جهان است. هورامان سرزمین کار است، دیار آب و سنگ با چشمه‌ها و غارهای بی نظیر، مهد زبان، تمدن، فرهنگ و عرفان، پهنه سر سبز جنگل‌ها و مراتع و باغ‌های مثمر با تراس‌های بندی خشک ویژه هورامان است. هورامان الگوی بی نظیر از سازش انسان با طبیعت، با معماری رنگین و همساز با اقلیم و همراه با طبیعت دارد. اینجا نه یک شهر ماسوله‌ای، بلکه شهرهای هزار ماسوله

چشم نواز است. اینجا سرزمین خانه باغ‌ها، با مردمان سخت گوش و خلاق است. سراسر جغرافیای هورامان، کوه و دشت، آزمایشگاه و کارگاه گیاهان دارویی است که هم بخشی از نیاز دارویی در کشور و هم بخشی از خوراک ساکنان این منطقه را تامین می‌کند. اما با همه این ظرفیت‌ها مسئله اساسی که ذهن ذی‌نفعان و ساکنین و فعالان این عرصه به خود درگیر کرده این است که چه اتفاق و رویدادی در انتظار آینده گردشگری در این منطقه است؛ علیرغم سپری شدن یک سال از زمان ثبت منظر فرهنگی هورامان، وقتی به اسناد و قوانین پایه و فرادستی ملی، و یا در پایین تر، قوانین عادی، تفاهم‌نامه‌ها، این‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها مراجعه می‌کنند جواب اقطاع کننده و برنامه مدونی را دریافت نخواهند کرد و با آینده مبهم و البته نگران کننده مواجه‌اند. در این راستا، این پژوهش با نگاهی راهبردی به آینده درصدد است که پیشران‌هایی که در توسعه گردشگری سایت هورامان موثرند را معرفی کند. تا میزان و چگونگی تاثیر آنها بر همدیگر و تاثیر آنها بر آینده‌را مورد مطالعه قرار دهد و در نهایت بستری برای تدوین سناریوهای آتی را فراهم سازد.

مروری بر ادبیات و پیشینه پژوهش

تعاریف، مفاهیم و مدل‌های مطرح در گردشگری

گردشگری به مجموعه فعالیتی اطلاق می‌شود که در جریان مسافرت یک گردشگر اتفاق می‌افتد، این فرایند شامل هر فعالیتی از قبیل برنامه‌ریزی سفر، مسافرت به مقصد، بازگشت و حتی یادآوری خاطرات آن نیز می‌شود هم چنین فعالیت‌هایی را که گردشگر به‌عنوان بخشی از سفر انجام می‌دهد، نظیر خرید کالاهای مختلف و تعامل میان میزبان و میهمان را نیز در برمی‌گیرد. به‌طور کلی می‌توان هرگونه فعالیت و فعل و انفعالی را که در جریان سفر یک گردشگر اتفاق می‌افتد، گردشگری

تلقی کرد [۱۸]. گردشگری با فراهم آوردن زیرساخت‌های مناسب و ایجاد شرایط امن مطلوب در ابعاد مختلف، مستقیماً بر اقتصاد، سیاست، فرهنگ، و اجتماع تاثیر دارد. در بعد اقتصادی سبب رونق اقتصادی، اشتغال زایی، ایجاد درآمد، تسهیل در سرمایه گذاری و در نهایت افزایش درآمد سرانه ملی خواهد شد. به علاوه در گفتگوهای اقتصادی بین کشورها، گردشگری می‌تواند به‌عنوان یکی از محورهای اصلی بحث‌های هیات‌های بلند پایه محسوب شود. در بعد فرهنگی اجتماعی با توجه به کنجکاوای گردشگران به مسائل، رویدادها و پدیده‌های هر محل، سبب بازگشت و توجه مردم به هویت و اصالت خویش شده و دولت و بخش خصوصی با تهیه برنامه‌های گوناگون می‌توانند شرایط مناسب را برای توسعه این صنعت فراهم آورند. در بعد سیاسی، بهترین راه تبلیغ صحیح در مورد کشور و مقابله با تبلیغات منفی خواهد بود [۱۹]. در توسعه صنعت گردشگری، توجه به فرایند طرح‌های توسعه گردشگری (طرح جامع گردشگری) بسیار حائز اهمیت است. این فرایند بیانگر استراتژی‌ها، رویکردها، سیاست‌ها و خط مشی کشورهای مختلف در مقوله گردشگری است و معمولاً شامل سه عنصر اصلی است: ۱- ساکنان محلی، ۲- گردشگران و بازدید کنندگان، ۳- تاثیرات گردشگران و بازدید کنندگان. این عناصر می‌بایست در تحلیل و بررسی و ارزیابی این نوع طرح‌ها مد نظر قرار گیرند. استفاده از دو مدل PEST, SWOT در این زمینه بسیار مناسب به نظر می‌رسد [۲۰]. مدل‌های دیگری در مباحث نظری در حوزه گردشگری مطرح هستند که علم به هر کدام نکات مفیدی برای توسعه گردشگری در آینده به همراه دارد. از جمله این مدل‌ها می‌توان به مدل باتلر (Butler)، مدل لیپر (Leiper)، مدل لاو (Law)، مدل گان (Gunn)، مدل تکامل فضایی توسعه گردشگری و مدل هولدن (Holden) اشاره کرد.

مبانی آینده‌پژوهی راهبردی و سیاست گذاری

گردشگری

آینده‌پژوهی دانش و معرفتی است که چشم مردم را نسبت به رویدادها، فرصت‌ها، و مخاطرات احتمالی آینده‌باز نگه می‌دارد؛ ابهام‌ها، تردیدها و دغدغه‌های فرسینده مردم را می‌کاهد؛ توانایی "انتخاب‌های هوشمندانه" جامعه و مردم را افزایش می‌دهد و به همگان اجازه می‌دهد تا بدانند به کجا می‌توانند بروند (آینده‌های اکتشافی)؛ به کجا باید بروند (آینده‌های هنجاری) و از چه مسیرهای می‌توانند با سهولت بیشتری به آینده‌مطلوب خود برسند (راهبردهای معطوف به آینده‌سازی) [۲۱]. آینده‌پژوهی، شامل کوشش‌هایی است که تجسم آینده‌ممکن با کمک تحلیل منابع و الگوها و عوامل مختلف انجام می‌گیرد. آینده‌پژوهی بیان می‌کند که چگونه با تغییرات یا عدم تغییرات اکنون، فردا خلق می‌شود [۲۲]. به عبارت ساده وجه نظری یا عملی مطالعه آینده‌ها را آینده‌پژوهی می‌نامند [۲۱]. به مانند بسیاری از حوزه‌های دیگر، در عرصه آینده‌پژوهی گردشگری پرداختن به آینده و برنامه ریزی برای آن، جز جدانشدنی فرایند آینده‌پژوهی محسوب می‌شود. در بیشتر موارد پرداختن به آینده بدون تکیه بر پیش بینی و تحلیل روندها، مشکلات بی‌شماری در اجرای برنامه‌ها به وجود آورده است. این مشکلات اغلب ناشی از بی توجهی به آثار فناوری‌های جدید یا در حال ظهور در زندگی بشر است [۲۳]. جوزف دو نکته را مطرح می‌کند که در تفکر آینده‌پژوهی مهم است. اول اینکه جهانی که ظرف بیست و پنج سال آینده تجربه می‌کنیم با تصمیم‌های امروز ما شکل می‌گیرد. تصمیم‌های امروز، جهانی را که طی پنج سال آینده تجربه می‌کنیم چندان تغییر نخواهد داد اما جهانی را که بیست و پنج سال دیگر تجربه خواهیم کرد را

به شدت تغییر می‌دهند. این واقعیت جالب ناشی از فاصله زمانی بین اتخاذ یک تصمیم و تاثیر نهایی آن است و دوم اینکه ظرف ۲۰ سال هر کاری را می‌توان انجام داد [۲۱].

اما سیاست گذاری، فعالیتی سیاسی است و فرایندهای سیاست گذاری نیز بر محیط اطراف خود تاثیر می‌گذارد و از آن متاثر می‌شود. در واقع، سیاست‌ها محصول محیط سیاسی، ارزش‌ها، ایدئولوژی‌ها، قدرت، اصول نهادینه شده و فرایندهای تصمیم گیری است [۶] و توسط دولت برای انجام دادن و یا انجام ندادن و شیوه‌های آن تصمیم گیری می‌شود و "در شرایطی که مرتبط با گردشگری اتخاذ تصمیم گردد سیاست گذاری گردشگری می‌نامند" [۲۴]. در واقع سیاست گذاری یک نقشه راه است که شرایط مناسبی برای انتخاب و راهنمایی و تعیین تصمیمات حال و آینده فراهم می‌کند [۲۵]. به بیان ایگل (۱۹۹۰) بزرگترین هدف خط مشی گذاری، یکپارچه کردن منافع اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، فکری گردشگری با مردم، مقصدها و کشورها به منظور بهبود کیفیت زندگی در سطح جهانی و ساخت زیر بنایی برای صلح و شکوفایی است. جنبه‌های سیاسی گردشگری با پیامدهای اقتصادی آن در هم تنیده شده‌اند. گردشگری نه تنها ادامه سیاست است بلکه جز جدا نشدنی اقتصاد سیاسی جهان نیز هست. به طور خلاصه، گردشگری می‌تواند ابزاری نه تنها برای نیل به اهداف اقتصادی، بلکه برای نیل به اهداف سیاسی نیز باشد [۱]. سیاست گذاری نیز تحت تاثیر تحولات روزافزون فنی، اقتصادی و بالاخره اجتماعی با تحولی بنیادی رو به رو شده است، به طوری که رفته رفته الگوهای تصمیم گیری متمرکز مبتنی بر تفکیک ارای کارشناسان و سیاستمداران را با الگوهای غیر متمرکز متکی بر تلفیق همزمان دیدگاه‌های مدیریتی و کارشناسی جایگزین کرده است. بستر اصلی این تحول، شکل گیری شبکه‌های گسترده و

تخصصی است تا بدین ترتیب امکان بهره گیری از دانش و بینش گروه‌های مختلف اجتماعی در فرایند سیاست گذاری عمومی مهیا شود [۲۶]. در مجموع باید پذیرفت که سیاست گذاری‌های کلان و آینده‌پژوهی همچون دو موجود زنده همزاد می‌باشند که حضور یکی، حضور دیگری را نیز به دنبال دارد. چرا که سیاست گذاری کلان بدون در نظر گرفتن افق زمانی آینده کاری عبث و غیر ممکن است [۲۷].

بررسی پژوهش‌های انجام شده در رابطه با

آینده‌پژوهی و سیاست گذاری گردشگری

واقعیت آن است که آینده پژوهی به‌عنوان دانشی نو و راهبردی با استفاده از تکنیک‌های جدید سابقه چندانی ندارد. اساسا در حوزه گردشگری و مطالعات آینده پژوهی به دو دهه اخیر برمی‌گردد. اما در این بازه زمانی به سبب اهمیت موضوع و نقش کلیدی و کاربردی آن مطالعات چندی صورت گرفته است -که در ادامه به آن پرداخته شده است- اما به یقین در خصوص سایت گردشگری هورامان (ثبت شده در یونسکو) این اولین پژوهی است که به مباحث آینده‌پژوهی، سیاست گذاری و سناریو نویسی و مباحث توسعه گردشگری در این سایت می‌پردازد. لذا با علم به این امر بخشی از مطالعات داخلی و خارجی مرتبط با پژوهش مورد توجه قرار گرفته است.

نظم فر و امنه (۱۴۰۰) در مقاله تحت عنوان آینده‌پژوهی برنامه ریزی توسعه گردشگری (نمونه موردی استان اردبیل)، براساس عوامل و پیشران‌های کلیدی، آینده‌های باور کردنی با استفاده از روش سناریو ویزارد تبیین شده است و در نهایت سه سناریوی طلایی، سناریوی باور کردنی و سناریوی فاجعه برای آینده‌گردشگری استان اردبیل متصور است [۲۸]. در پژوهش یغفوری و همکاران (۱۳۹۹)، با عنوان تدوین سناریوهای موثر

تحلیل سناریوها در جهت طراحی صنعت گردشگری است. نتایج تحقیق ۶ عامل: توسعه جهانی اقتصاد ناپایدار، دیجیتال، تقاضای مصرف کننده، برگشت به موقع گردشگران، تغییرات آب و هوا و تمرکزسازی جمعیت را در این حوزه شناسایی می کند دو عامل اقتصاد و سیاست ثابت در نظر گرفته است [۳۲]. در پژوهش شجاعی و نوری (۱۳۸۶) با عنوان بررسی سیاست‌های دولت در صنعت گردشگری و ارائه الگوی توسعه پایدار صنعت گردشگری کشور، سیاست‌های دولت را در زمینه گردشگری مورد بررسی قرار گرفته است که نتایج این بررسی نشان می‌دهد که سیاست‌های گردشگری در هر یک از برنامه‌های ۵ ساله از جمله برنامه ۵ ساله سوم توسعه، از خلا الگوی سیاستگذاری معین و به خصوص فقدان توجه به شاخص‌های بنیادین سیاستگذاری برخوردار بوده است [۳۳]. در مجموع حاصل مطالعه پیشینه موجود، بیانگر ضرورت استفاده از مولفه‌ها بیشتر (۷ مولفه) و در نتیجه آن، تعیین بیشترین پیشران‌های موثر برای دستیابی به نتایج دقیق و مطلوب در آینده پژوهی سایت هورامان است که در این پژوهش سعی شده است که خلا موجود در این پژوهش‌ها به بهترین شیوه ممکن پوشش داده شود و با توجه به ضرورت پژوهش در خصوص سایت جهانی هورامان بستری برای انجام دادن تحقیقات آتی فراهم سازد.

روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، مبتنی بر روش آینده‌پژوهی و تحلیل ساختاری است. که به منظور گردآوری اطلاعات برای کسب بینش نظری لازم و بررسی ادبیات موضوع از شیوه کتابخانه‌ای_ میدانی استفاده شده است. در ابتدا با توجه به شناخت محققین از سایت هورامان و استفاده از روش گلوله برفی، جامعه اماری پژوهش که (۲۰ نفر) از

بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد) که از روش‌های تحلیل ساختاری، سناریو نگاری و تکنیک دلفی استفاده شده است. نتایج مدل تحلیل ساختاری از میان ۴۰ شاخص مورد بررسی، ۱۲ شاخص به‌عنوان مهم‌ترین شاخص‌های تاثیر گذار بر توسعه گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد انتخاب شده است. نتایج نهایی این پژوهش نشان داد که ۵ سناریو امیدوار کننده، با سازگاری قوی و احتمال پیش روی توسعه گردشگری استان قرار دارد [۲۹]. در مقاله الداغی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان تدوین سناریوهای توسعه منطقه گردشگری استان گلستان، با رویکرد آینده‌پژوهی، ۸ عامل: مشارکت بخش خصوصی، فرهنگ پذیرش گردشگر، کارافرینی در بخش گردشگری، تاسیس مراکز خرید، امنیت گردشگران داخلی و خارجی، درآمد بخش گردشگری، تاسیسات زیربنایی دولت در بخش گردشگری و قوانین و مقررات دولت، در توسعه گردشگری آینده‌استان موثر است که در نهایت ۴ سناریو برای آینده‌استان تدوین شده است [۳۰]. همچنین در مقاله‌ای دیگر، ده ده زاده سیلابی و احمدی فرد (۱۳۹۸) تحت عنوان: تعیین پیشران‌های کلیدی موثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده پژوهی (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان مازندران) که با تکنیک پویا محیطی و دلفی انجام شده است.

۳۶ عامل اولیه در پنج حوزه مختلف کلیدی موثر بر توسعه گردشگری شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفته است. که در نتیجه از بین سیزده عامل اصلی متغیرهای بخش زیرساختی و خدماتی بیشترین تاثیر را بر توسعه گردشگری مناطق مورد مطالعه و عوامل طبیعی کمترین درجه تاثیرگذاری را به خود اختصاص دادند [۳۱]. اینگر و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی به موضوع تدوین و توسعه سناریوها در صنعت گردشگری کشور نروژ تا سال ۲۰۲۵ پرداختند. هدف از این پژوهش، تجزیه و

است. روابط بین تمامی متغیرها مورد تحلیل قرار گرفته و در نهایت متغیرهای کلیدی سیستم مورد شناسایی قرار می‌گیرند. به عبارتی بخشی از مقدمات سبب سناریو به بهره‌گیری از این روش فراهم شده است.

شناخت اجمالی محدوده مورد مطالعه

به یقین قبل از ثبت منظر فرهنگی هورامان/ اورامانات، بارها نام هورامان در کتاب‌ها و مقالات علمی شنیده شده است. اورامانات، محدوده‌ای مشخص با تقسیمات سیاسی شامل چهار شهرستان روانسر، پاوه، جوانرود و ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه است و هورامان نیز بخش‌هایی با زبان و فرهنگ خاص و متمایز از سایر مناطق در استان کرمانشاه و کردستان است که تقسیمات سیاسی خاصی برای آن وضع نشده و در واقع بیشتر محدوده‌های عرفی بوده است. این دو، با منظر فرهنگی هورامان/ اورامانات که در بیست و ششمین اثر میراث فرهنگی ملموس ایران، که در مرداد ماه سال ۱۴۰۰ در چهل و چهارمین اجلاس کمیته میراث جهانی یونسکو، به ثبت رسید متفاوت است [۳۴]. منظر فرهنگی هورامان/ اورامانات در منطقه‌ای کوهستانی با جاذبه‌های بی نظیر، در دل رشته کوه‌های زاگرس در استان‌های کردستان و کرمانشاه در غرب ایران قرار دارد (نقشه ۱). این محدوده دارای دو دره با دو عرصه متفاوت است: دره شرقی آن، معروف به ژاورود و هورامان تخت در استان کردستان، و دره غربی آن معروف به لهن، در استان کرمانشاه قرار گرفته است. براساس نتایج مطالعات میدانی پژوهش، این سایت در حدود ۴۰۹ هزار هکتار عرصه و حریم دارد که ۱۰۶ هزار هکتار آن مربوط به عرصه و ۳۰۳ هزار هکتار نیز جزو حریم است که جمعیتی بالغ بر ۴۰۰ هزار نفر در این محدوده اسکان دارند. این سایت در استان کردستان شامل

افرادی که به صورت تخصصی درگیر با فعالیت‌های گردشگری بودند، انتخاب شدند؛ در ادامه با مطالعه منابع مختلف، کمک گرفتن از متخصصان و نوآوری در پژوهش ۷ مولفه مهم و موثر در سیاست گذاری توسعه گردشگری هورامان شامل: طبیعی و زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی، نهادی و مدیریتی، کالبدی و خدماتی، تکنولوژی و فناوری اطلاعات انتخاب گردید. سپس با استفاده از پرسشنامه باز، لیستی از متغیرهای که ۱۰۳ مورد بود تهیه شد. در مرحله بعد با توجه به بالا بودن حجم تعداد متغیرها (شاخص‌ها) با تشکیل جلسات متعدد پانل متخصصان، که سه هدف دنبال شد:

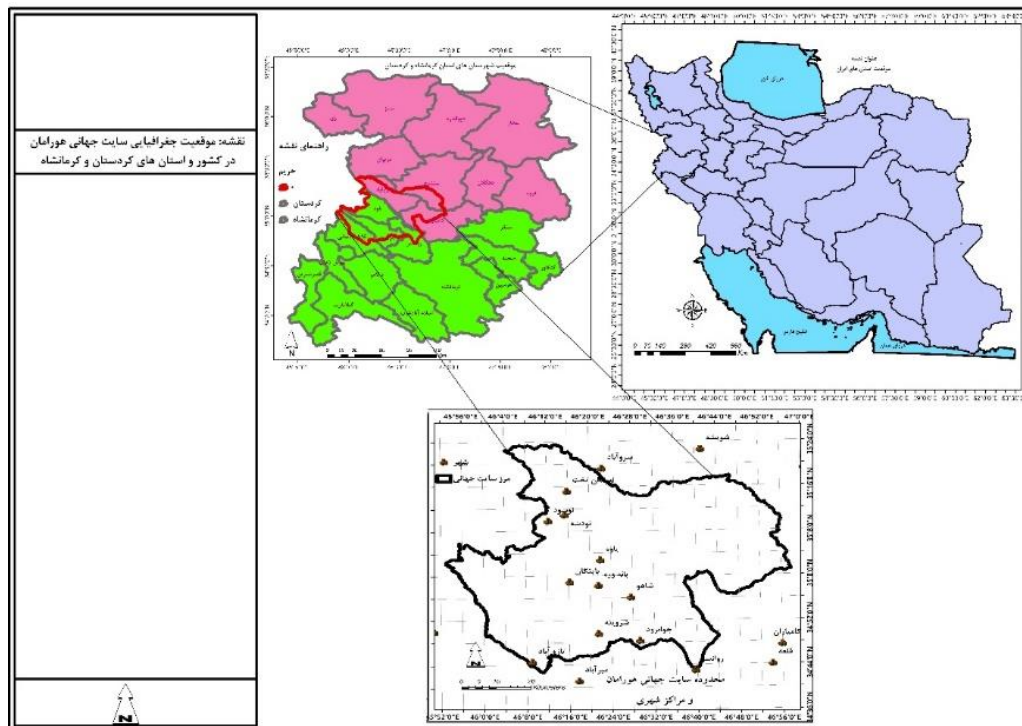
۱- شاخص‌های نزدیک به هم، ادغام شد؛ به عنوان مثال شاخص‌های (برگزاری نمایشگاه‌ها - جشنواره‌ها - کنفرانس‌ها - سمینارها - مراسم آیینی - مسابقات ورزشی و...) همگی، با یک شاخص تحت عنوان رویدادهای گردشگری آورده شده و با این شاخص ادغام شدند. بسیاری از شاخص‌های دیگر نیز متغیرهای مرتبط با هم در این بخش ادغام شدند.

۲- شاخص‌های که بی ربط و بی اهمیت در حوزه سیاست گذاری در توسعه گردشگری هورامان حذف شدند. در این بخش کمترین متغیر حذف شد.

۳- در بخش سوم با تصحیح و ویرایش متغیرها، سعی شده است که به زبان ساده و در عین حال با یک اصطلاح علمی، لیستی از متغیرها با کمترین ابهام تهیه شود. در نهایت ۳۶ شاخص با اهمیت بیشتر حاصل شد. این شاخص‌ها به منظور سهولت در انجام تحلیل ساختاری در نرم افزار میک مک وارد شده است. روش تحلیل ساختاری از روش‌های رایج آینده‌پژوهی است. که ابزاری برای پیوند عقاید و تفکرات از طریق ماتریس متقاطع

شهرستان‌های سنندج، کامیاران و سروآباد و در استان کرمانشاه شامل شهرستان‌های روانسر، پاوه، جوانرود و ثلاث باباجانی است. در مجموع ۱۰ شهر و حدود ۷۰۰ روستا و مکان تابعه دارد که بیشترین شهرهای آن در استان کرمانشاه است.

شکل ۱: نقشه موقعیت جغرافیایی سایت هورامان ثبت شده در یونسکو

منبع: نگارندگان

یافته‌های پژوهش

شناسایی شاخص اولیه موثر در سیاست گذاری

توسعه گردشگری سایت هورامان

با توجه به مراحل روش تحقیق در این پژوهش در نهایت مطابق (جدول ۱)، ۳۶ شاخص موثر و راهبردی انتخاب و در نرم افزار میک مک وارد شده است که حاصل آن یک ماتریس اثرات متقاطع ۳۶*۳۶ است. در تحلیل ماتریس متقاطع میزان تاثیر و ارتباط با اعداد بین صفر تا سه و مواردی که تاثیر بالقوه یعنی (P) مورد سنجش قرار گرفته است؛ به این شیوه که عدد

صفر= بدون تاثیر، عدد یک= تاثیر ضعیف، عدد دو= تاثیر متوسط، عدد سه= تاثیر قوی و در مواردی تاثیر بالقوه وجود داشت (P) انتخاب شده است. نتایج تحلیل اولیه از داده‌های ماتریس اثرات متقابل به قرار زیر بوده است؛ تعداد تکرار ۲ بار، تعداد صفرها ۳۶ مورد، تعداد تکرار اعداد یک و دو به ترتیب: ۲۶۳ و ۳۹۷ مورد است. بیشترین تکرار مربوط به عدد سه با ۵۹۳ بار، که این عدد نشان دهنده تاثیرگذاری بالای متغیرهای انتخابی است. همچنین تعداد Pها (۷ مورد) و در مجموع ۹۷ درصد پرشدگی را دارند.

جدول ۱: فهرست مولفه و شاخص‌های موثر بر سیاست گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان

ردیف	مولفه‌ها	شاخص‌ها (۳۶)	تعداد متغیرها
۱	طبیعی و زیست محیطی	تخریب زیست محیطی، کاهش منابع برگشت ناپذیر، بهبود کیفیت محیط، تغییر کاربری اراضی بر اثر فعالیت‌های گردشگری.	۴
۲	اقتصادی	کارافرینی گردشگری، تنوع بخشی به اقتصاد محلی، مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی، کاهش فقر، بودجه بخش گردشگری.	۵
۳	اجتماعی و فرهنگی	برنامه‌های آموزشی (برای گردشگران و جامعه میزبان)، نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده، آگاهی جامعه محلی و گردشگران، مشارکت فرهنگی شهروندان (میزبان و گردشگر)، وفاداری به اداب و رسوم محلی، رضایت گردشگران و جامعه محلی، الگوبرداری ساکنان محلی از رفتار گردشگران، امنیت اجتماعی / روانی، سازمان‌های مردم نهاد، رویدادهای گردشگری.	۱۰
۴	سیاسی	تنش زدایی؛ به‌خصوص با کشورهای همسایه، تسهیل در امور روادید، راه اندازی نمایندگی‌های سیاسی (در شهرهای مهم).	۳
۵	نهادی و مدیریتی	سیاست‌های کلان دولت، قوانین و مقررات گردشگری، مدیریت زمین، استانداردسازی خدمات.	۴
۶	کالبدی و خدماتی	تاسیسات و تجهیزات شهری و روستایی، مراکز اقامتی و خدمات رفاهی، آثار فرهنگی / تاریخی، حفظ معماری بومی، بازاریابی با رویکرد گردشگری، جذابیت و تمایل جهت بازدید مجدد، توره‌های گردشگری.	۷
۷	تکنولوژی و فناوری اطلاعات	استفاده از تکنولوژی‌های نوین در گردشگری، کیفیت شبکه‌های ارتباطی، تبلیغات رسانه‌ای.	۳

منبع: نگارندگان

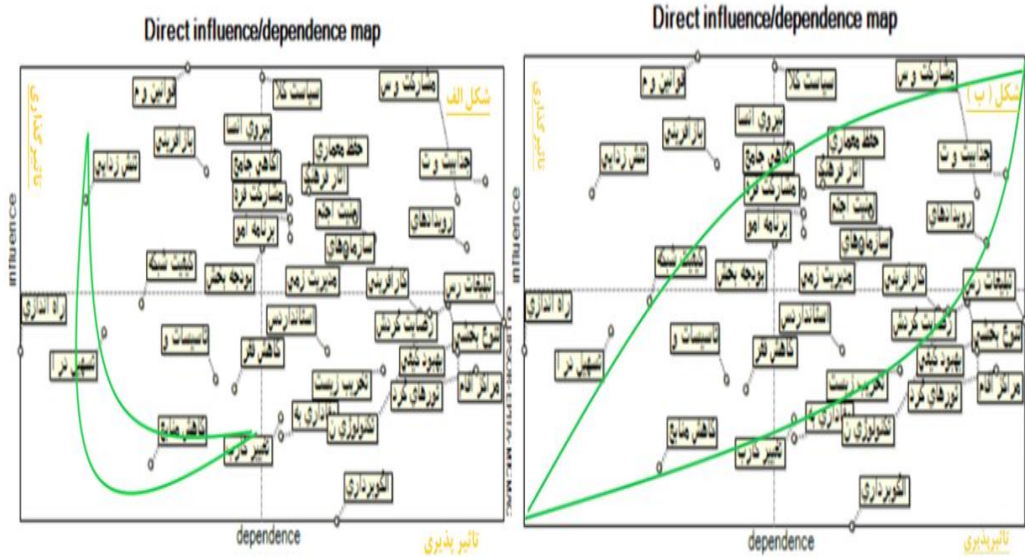
تحلیل پایداری و ناپایداری سایت هورامان

بعد از فهرست مولفه و شاخص‌ها و وارد کردن داده‌های اولیه آنها در داده ماتریس اثرات متقابل به تحلیل میزان پایداری و یا ناپایداری سایت هورامان پرداخته شده است. « بر این اساس چنانچه متغیرها به صورت "L" در نمودار قرار گرفته باشند، بیانگر پایداری سیستم و چنانچه متغیرها از سمت محور مختصات به سمت انتهای نمودار و در حوالی آن پخش شده باشند، سیستم ناپایدار است [۳۵]. پراکنش متغیرها در نمودار

پایداری و یا ناپایداری سایت هورامان در شکل الف و ب نشان داده شده است (شکل ۲). در شکل "الف" در ابتدای محور مختصات میزان پراکنش متغیرها بسیار کم است و این یک تهدید برای سیستم است چرا که در این شرایط ثبات در متغیرهای تاثیر گذار و تداوم تاثیر آن بر سایر متغیرها وجود ندارد. این واقعیت در شکل "ب" هم به خوبی پیدا است؛ داده‌های وارد شده در ماتریس اثرات متقابل و خروجی حاصل از آن حقیقت شکل "الف" را بهتر تایید خواهد کرد. متغیرها در انتهای نمودار در قسمت شمال غربی آن پخش شده است.

کمبود متغیرهای تاثیرگذار در ابتدای محور مختصات، تهدیدی برای سیستم و ناپایدار بودن آن را آشکار می‌سازد.

شکل ۲: نحوه پراکنش متغیرها در نمودار پایداری و یا ناپایداری

منبع: نگارندگان

محلی از رفتار گردشگران، کاهش منابع برگشت ناپذیر و وفاداری به آداب و رسوم محلی دارای کمترین تاثیرگذاری در سیاست گذاری توسعه گردشگری در سایت هورامان بوده‌اند. در مقابل تبلیغات رسانه‌ای، جذابیت و تمایل جهت بازدید مجدد و توره‌های گردشگری به ترتیب بیشترین تاثیر پذیری و راه اندازی نمایندگی‌های سیاسی (در شهرهای مهم) تنش زدایی؛ به ویژه با کشورهای همسایه و تسهیل در امور روایید کمترین تاثیر پذیری، براساس خروجی حاصل از ماتریس اثرات متقابل در نرم افزار میک مک داشته‌اند.

تاثیرگذاری و تاثیر پذیری شاخص‌های مورد مطالعه در سایت هورامان

در جدول (۲) میزان اثرگذاری و اثرپذیری ۱۰ متغیر اول از ۳۶ متغیر انتخابی که بیشترین تاثیرگذاری و تاثیر پذیری را داشته‌اند، آمده است. مجموع عددهای هر سطر، نشان دهنده تاثیرگذاری متغیر مربوطه و مجموع عددهای هر ستون، نشان دهنده تاثیر پذیری متغیر مربوطه است؛ قوانین و مقررات گردشگری، سیاست‌های کلان دولت، نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده به ترتیب بیشترین تاثیرگذاری و الگوی ساکنان

جدول ۲: ۱۰ متغیر برتر با بیشترین سهم در اثرگذاری و اثر پذیری مستقیم و غیر مستقیم

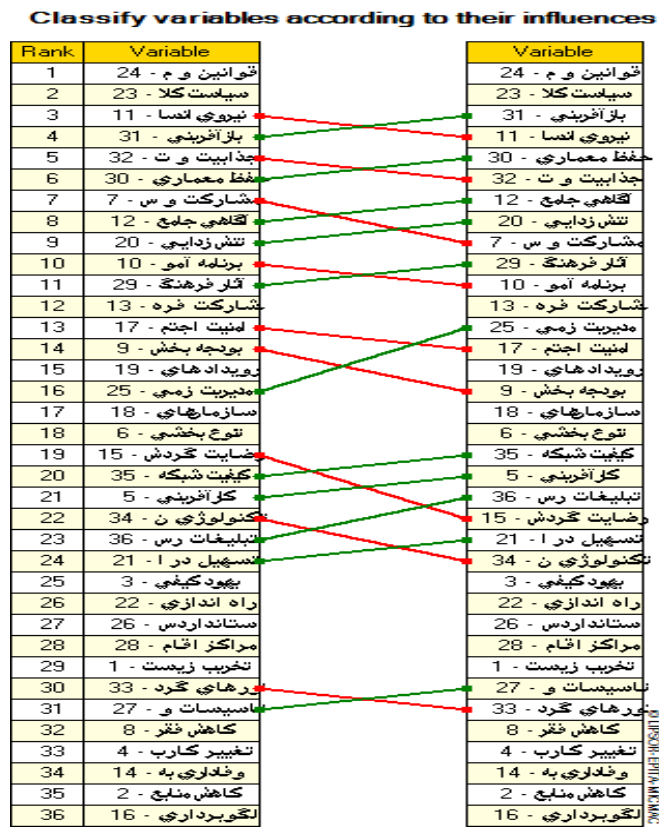
رتبه	عامل	اثر مستقیم	عامل	اثر پذیری مستقیم	عامل	اثر غیر مستقیم	اثر پذیری غیر مستقیم
1	قوانین و مقررات	359	مدیریت زمین	349	قوانین و مقررات	291	مدیریت زمین
2	سیاست کلان	356	الگو برداری	342	سیاست کلان	290	الگو برداری
3	نیروی انسانی	320	استانداردسازی	338	بازافرینی	277	سازمان‌های مردم نهاد
4	بازافرینی	320	سازمان‌های مردم نهاد	334	نیروی انسانی	273	استانداردسازی
5	جذابیت و تمایل	317	حفظ معماری	331	حفظ معماری	270	حفظ معماری
6	حفظ معماری	313	برنامه آموزشی	331	جذابیت و تمایل	270	مشارکت فرهنگی
7	مشارکت و سرمایه گذاری	310	آگاهی جامعه	331	آگاهی جامعه	267	برنامه آموزشی
8	آگاهی جامعه	310	مشارکت فرهنگی	327	تنش زدایی	266	آگاهی جامعه
9	تنش زدایی	310	تغییر کاربری	327	مشارکت و سرمایه گذاری	265	وفاداری به آداب و رسوم
10	برنامه آموزشی	303	وفاداری به آداب و رسوم	320	اثر فرهنگی	264	تغییر کاربری

منبع: نگارندگان

غیرمستقیم (سمت راست) تغییر محسوس در رتبه متغیرها دیده نمی‌شود و در بیشتر موارد همان رتبه و گاهی با یک یا دو رتبه بالاتر و یا پایین تر تکرار شده است.

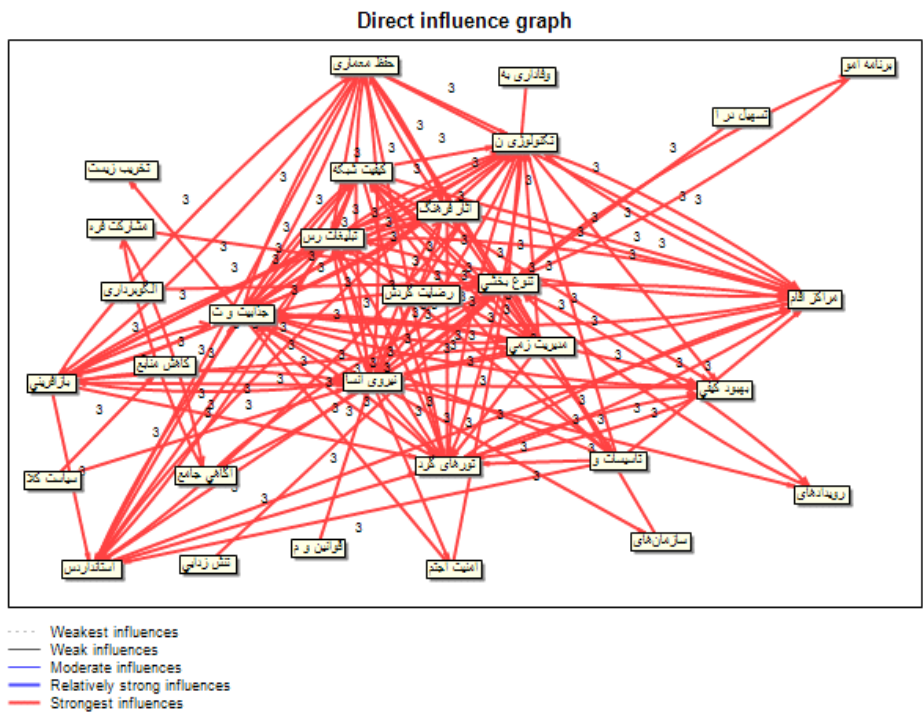
در شکل (۳) نتایج خروجی از نرم افزار میک مک در طبقه بندی ۳۶ متغیر انتخابی در سایت گردشگری هورامان نشان می‌دهد که براساس میزان تاثیر مستقیم (سمت چپ) و تاثیر

شکل ۳: طبقه بندی متغیرها بر اساس میزان تاثیر مستقیم و تاثیر غیرمستقیم

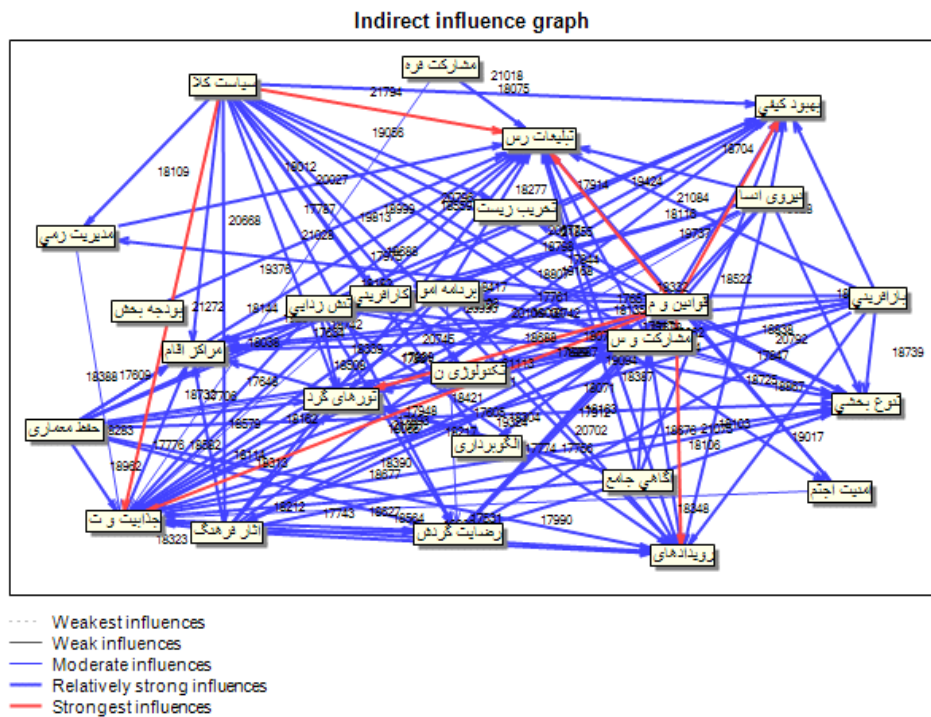
منبع: نگارندگان

شکل ۴: نمودار اثر مستقیم

منبع: نگارندگان

شکل ۵: نمودار تاثیر غیر مستقیم

منبع: نگارندگان

شناسایی و تحلیل متغیرهای راهبردی در سیاست گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان

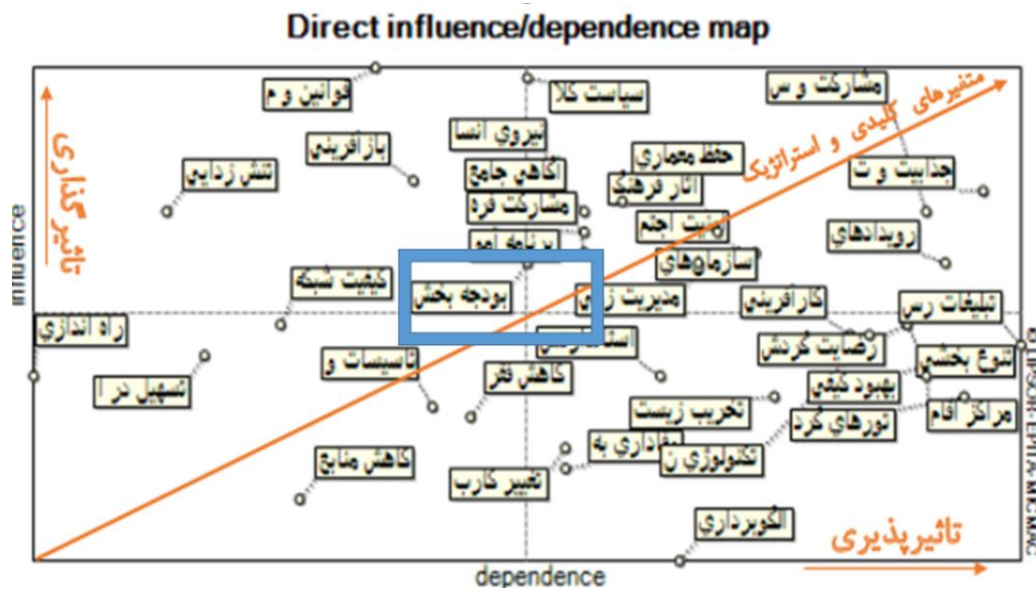
در خروجی مدل تحلیل اثر متقابل، که روابط بین متغیرها را نشان می‌دهد؛ می‌توان نقشه اثرگذاری و اثر پذیری مستقیم عوامل را استخراج کرد. میزان دقت نقشه استخراجی از نرم افزار میک مک به چندین عامل ارتباط مستقیم دارد. نقشه خروجی زمانی می‌تواند به خوبی بیانگر اثر پذیری و اثرگذاری مستقیم عوامل باشد که داده‌های و عوامل (متغیرها) به درستی انتخاب شده و اعداد مربوط به تاثیر متقابل با دقت در نرم افزار وارد شده باشند. در نقشه اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل (شکل ۴) هر متغیر با توجه به میزان تاثیرگذاری و تاثیر پذیری در یکی از چهار ناحیه خاص از نقشه قرار می‌گیرد:

ناحیه (۱)؛ عوامل این ناحیه بسیار تاثیرگذار و تاثیر پذیرند (دو وجهی‌اند) و همچنان که در بررسی میزان پایداری و یا ناپایداری

سایت عنوان شد عمده عوامل در این ناحیه متمرکز شده‌اند. تمرکز بالای عوامل در این ناحیه و در مقابل تعدد بسیار کم عوامل در ناحیه سه، در عدم پایداری سیستم نقش دارد. نکته قابل توجه در شکل (۴) بردار متغیرهای کلیدی و راهبردی است. ابتدای بردار هیچ متغیر راهبردی وجود ندارد اما به مراتب تعدد این متغیرها رو به افزایش است. میزان اهمیت این متغیرها هم از ابتدای بردار به انتهای بردار یکسان نیست. در واقع هرچه به انتهای بردار می‌رسیم اهمیت عوامل راهبردی بیشتر می‌شود. در این میان عوامل نزدیک و عواملی که بر روی خط قطری قرار دارد نظیر امنیت اجتماعی/ روانی، مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی، آثار فرهنگی، حفظ معماری بومی و... اهمیت بیشتری دارند. این متغیرها ظرفیت بسیار زیادی جهت تبدیل شدن به بازیگران کلیدی را دارند و در سید سناریو نقش اصلی را دارند.

شکل ۶: نقشه اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل

منبع: نگارندگان

کاهش منابع برگشت ناپذیر. در مواردی مانند متغیرهای تنظیم کننده که به ندرت نیز در این ناحیه اتفاق می افتد می تواند مورد توجه قرار گیرد. و یا در مورد دیگر هنگامی که متغیر استراتژیک کم اهمیت مد نظر باشد. که اغلب موارد و در این پژوهش نیز به سبب تاثیرگذاری و تاثیر پذیری کم آنها و رفتار مستقلى که دارند نمی توان به عنوان متغیر استراتژیک معرفی کرد لذا از متغیرهای این ناحیه در سید سناریو اصلی چشم پوشی خواهد شد. توجه به این نکته حائز اهمیت است که اهمیت کم این متغیرها به خاطر موقعیت قرارگیری آنها در این نقشه بوده است.

ناحیه (۴): میزان تاثیر گذاری و تاثیر پذیری متغیرهای این ناحیه کاملا با همدیگر متفاوت است. میزان تاثیرگذاری آنها پایین اما در مقابل تاثیر پذیری بسیار بالایی دارند. متغیرهای این ناحیه به متغیرهای ناحیه (۲) به شدت وابسته اند به همین دلیل خاصیت استراتژیک ندارند و بیشتر نتیجه سایر متغیرها محسوب می شوند. نظیر تورهای گردشگری، مراکز اقامتی و ...

ناحیه (۲): متغیرهای تاثیرگذار یا ورودی را می توان با آن اطلاق کرد. این دسته از متغیرها بیشتر تاثیر گذارند تا تاثیر پذیر. متغیرهای این ناحیه شامل قوانین و مقررات گردشگری، تش زدایی به خصوص با کشورهای همسایه، بازاریابی با رویکرد گردشگری است. تغییرات سیستم به شدت وابسته به این عوامل است. این متغیرها چندان توسط سیستم قابل کنترل نیست اما بسیار حساس و بحرانی هستند. برنامه ریزان به ندرت می توانند این متغیرها را تغییر دهند. با توجه به اینکه متغیرهای استراتژیک می بایست قابل کنترل، قابل دسترسی، پویا و اثرگذار باشند این عوامل را نمی توان در لیست عوامل استراتژیک معرفی کرد.

ناحیه (۳): متغیرهای این ناحیه (متغیرهای مستقل) هیچ نقشی در سید سناریو ندارند. در شکل گیری سناریو می توان این متغیرها را حذف کرد چرا که تاثیرگذاری و تاثیر پذیری اندکی دارند و نقشی در سیستم بازی نمی کنند؛ مانند تسهیل در امور رواید، راه اندازی نمایندگی های سیاسی (در شهرهای مهم) و

سیاست‌های کلان دولت- عوامل اقتصادی؛ مشارکت و سرمایه گذاری بخش خصوصی و بودجه بخش گردشگری - عوامل سیاسی؛ تنش زدایی؛ به‌خصوص با کشورهای منطقه انتخاب شده‌اند. این عوامل ۱۵ گانه در سبد سناریو نقش اصلی را دارند.

نتیجه گیری

بررسی میزان و چگونگی روابط بین متغیرها، نقشه‌ها و نمودارهای استخراج شده و تحلیل صورت گرفته نشان می‌دهد که بیشترین عامل اثرگذار، در بخش مولفه‌های اجتماعی و فرهنگی بوده است؛ تفاوت‌ها و تشابهات منحصر به فرد این ناحیه سبب شکل‌گیری انواع خرده فرهنگ متنوع شده است. تنوع قومیت‌ها، تنوع در پوشش، لهجه، اداب و رسوم و ... و در عین حال انسجام فرهنگی جاذبه خاصی را برای گردشگران ایجاد کرده است. حفظ این دسته از ارزش‌های فرهنگی برای ذی‌نفعان دارای اهمیت ویژه است. در مرتبه دوم مولفه‌های کالبدی و خدماتی قرار دارد؛ حفظ و ماندن در لیست یونسکو به شدت وابسته به حفظ آثار فرهنگی/ تاریخی و ارزش‌های معماری بومی و حساسیت در بازافرینی این بافت‌ها است این متغیرها گویای فرهنگ و تمدن اصیل و چند هزار ساله هورامان است. همزیستی انسان با طبیعت، به خدمت گرفتن ظرفیت‌های محیط طبیعی برای ساخت مسکن و به‌عبارتی معماری همساز با اقلیم الگوی شاخص مردمان این منطقه است. علاوه بر این بیشتر تولیدات کشاورزی، باغی، دامی، غذاها، پوشاک، گیاهان دارویی و... به شیوه سنتی و با تاکید بر پایداری محیط انجام می‌گیرد که اغلب میراث چند هزار ساله ساکنین این منطقه بوده که نسل به نسل و سینه به سینه انتقال پیدا کرده است. در مرتبه سوم مولفه‌های اقتصادی همتراز با مولفه‌های نهادی مدیریتی است؛ امروزه سیاست‌های کلان و به تبع آن قوانین و

لذا این دسته از متغیرها را به‌عنوان متغیرهای وابسته و خروجی می‌شناسیم که در سبد سناریو هم مورد توجه نیستند.

ناحیه (۵)؛ متغیرهای این ناحیه به‌عنوان متغیر تنظیم کننده شناخته می‌شوند. این متغیرها در اطراف مبدا مختصات و یا مرکز ثقل شکل می‌گیرند. در واقع شکل (۶) مستطیل ایی رنگ، موقعیت این دسته از متغیرها را نشان می‌دهد. که ممکن است متغیرهای آن در عین حال اشتراکی با هر کدام از نواحی چهارگانه که در مورد آن بحث شد را داشته باشند. این متغیر ظرفیت معرفی به‌عنوان متغیر کلیدی و یا متغیر موثر در سبد سناریو را دارند. در این پژوهش تنها متغیر تنظیم کننده، بودجه بخش گردشگری است که با توجه اهمیت، موقعیت و نیز تاثیرگذاری آن به‌عنوان یک متغیر کلیدی در سبد سناریو مطرح است.

انتخاب نهایی پیشران‌های موثر بر سیاست گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان

با بهره‌گیری از دیدگاه متخصصان و خروجی حاصل از نرم میک مک ۱۵ عامل اساسی که موثر در مقدمات سبد سناریو و نیز عوامل نهایی پیشران موثر بر سیاست گذاری توسعه گردشگری سایت هورامان، انتخاب شده است؛ بیشترین عامل در مولفه‌های اجتماعی و فرهنگی شامل: برنامه‌های آموزشی (برای گردشگران و جامعه محلی)، نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده، آگاهی جامعه محلی و گردشگران، مشارکت فرهنگی شهروندان (میزبان و گردشگر)، امنیت اجتماعی/ روانی، رویدادهای گردشگری بوده است. سپس عوامل کالبدی و خدماتی شامل: آثار فرهنگی/ تاریخی، حفظ معماری بومی، بازافرینی با رویکرد گردشگری و جذابیت و تمایل جهت بازدید مجدد - عوامل نهادی مدیریتی: قوانین و مقررات گردشگری

مقررات به ویژه در حوزه گردشگری نقش کلیدی و اساسی دارد؛ هر چند هورامان امروزه به شدت نیازمند به بودجه و مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری است اما به نظر با ثبت جهانی هورامان نه نیاز به تدوین سیاست جدید و نه قوانین و مقررات خاص است چرا که هورامان امروز بیشتر از هر زمان دیگر نیاز به حفظ ارزش‌های حاکم است پس سیاست و قوانین و مقرراتی می‌بایست حاکم شود که بتواند به خوبی از میراث جهانی، ملی، بومی و محلی نظیر حفظ محیط زیست، منابع طبیعی، میراث انسانی، حفظ ارزش‌های فرهنگی و... محافظت کند. بیشتر این سیاست گذاری‌ها و قوانین و مقررات را در لابه‌لای این تمدن چند هزار ساله می‌توان یافت. اگر در بسیاری از نقاط کشور گسترش راه‌های ارتباطی و بزرگراه‌ها، و گسترش هتل‌ها، مهمانسراها، پاساژهای لوس و چند طبقه و... عاملی در جهت رونق گردشگری قلمداد می‌شود در سایت هورامان چنین نیست اینجا در بعضی از مکان‌های گردشگری، الگوی از پیاده‌مداری، استفاده چهارپایان برای جابه‌جای کالا بیشتر خودرو است. در سایت هورامان می‌بایست هر خانه یک مهمان سرا و مهمان پذیر باشد چرا که در فرهنگ هورامان همواره چنین بوده است هر رهگذر در هر خانه‌ای که نیاز بود با استقبال صاحب خانه مواجه بود. امروزه با نگاهی نو و سیاست گذاری و قوانین و مقررات مدون می‌توان به این واقعیت دست یافت و از این راه بستری برای ایجاد اشتغال، گسترش فرهنگ هورامان و معرفی آن به‌عنوان بخشی از فرهنگ‌ها و ارزش‌های ایرانی اسلامی برای جهانیان باشد. مولفه دیگر، سیاسی و به عبارتی شاخص تنش زدایی با کشورهای منطقه است؛ این شاخص همچنان که در ایران دارای ارزش است و در دکتترین ایران ارتباط متقابل با کشورهای همسایه به‌عنوان یک ارزش تلقی می‌شود در سایت هورامان به ویژه در مناطق مرزی سبب همجواری با کشور

عراق، روابط فامیلی و خانوادگی و روابط که به سبب ارتباط آوارگان عراقی با ایران در زمان جنگ تحمیلی و بازگشت آنان به کشور عراق ایجاد شده است امروزه ساکنین سعی در حفظ این روابط دارند که لازم است در سیاست‌گذاری توسعه گردشگری به این مقوله نیز توجه اساسی گردد. با نگاهی به مطالعه نتایج یافته‌ها در دو سایت ثبت میراث جهانی کاشان و یزد [۳۶]، همچنین نتایج مطالعه در محله فهادان شهر میراث جهانی یزد [۳۷]، مطالعه در روستای ثبت میراث جهانی ماسوله [۳۸] و مطالعات در روستاهای اطراف میراث جهانی دشت لوت [۳۹]، نشان می‌دهد که علیرغم پیامدهای نامطلوب در جوامع محلی، نگرش‌های مثبتی به گردشگری دارند و به آن امیدوارند. لذا نگرانی ذی‌نفعان سایت جهانی هورامان بیشتر به خاطر خلا الگوی سیاست گذاری مشخص و معین در سایت جهانی هورامان - قبل و بعد ثبت اثر- است چرا که تاکنون هیچ گونه برنامه مدون برای آینده‌آن در میان متولیان امر گردشگری وجود ندارد. لذا تدوین قوانین و مقررات مختص سایت هورامان و طرح‌های جامع گردشگری می‌تواند تهدیدها را به فرصت تبدیل و زمینه‌های توسعه گردشگری را در آینده فراهم سازد.

تشکر و قدردانی: این مقاله برگرفته از رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری آقای اقبال پاهکیده با عنوان سیاست‌گذاری توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریونویسی مطالعه موردی سایت هورامان، از دانشگاه تبریز با راهنمایی آقای دکتر فریدون بابایی اقدم و مشارو آقای دکتر رحیم حیدری چپانه می‌باشد. در همین جا لازم میدارم از ایشان تشکر نمایم.

تاییدیه‌های اخلاقی، تعارض منافع: موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

Term Development Trend of the Historical Cultural Landscape of the UNESCO Monument: Vlkolínec (Slovakia). *Sustainability*, 13(4), 22-27, 2021.

8. Berg, F., Wear and Tear of World Heritage: Preventive Conservation and Tourism in Norway's Stave Churches. *Studies in Conservation*, 63(1), 320-322, 2018.
9. Gusman, I., Chamusca, P., Fernandes, J., and J. Pinto. Culture and Tourism in Porto City Centre: Conflicts and (Im) Possible Solutions. *Sustainability*, 11(20), 57- 77, 2019.
10. Ariza-Montes, A., Sianes, A., Fernández-Rodríguez, V., López-Martín, C., Ruíz-Lozano, M. and P. Tirado- Valencia. Social Return on Investment (SROI) to Assess the Impacts of Tourism: A Case Study. *SAGE Open*, 11(1), 1-16, 2021.
11. Panzera, E., de Graaff, T., and H. L. F. De Groot. European Cultural Heritage and Tourism Flows: The Magnetic Role of Superstar World Heritage Sites. *Papers in Regional Science*, 100(1), 101-122. 2021
12. Cuccia, T., Guccio, C., and I. Rizzo, The Effects of UNESCO World Heritage List Inscription on Tourism Destinations Performance in Italian Regions. *Economic Modelling*, 17(53), 494-508, 2016.
13. Burbano, D. V., and T. C. Meredith, Effects of Tourism Growth in A UNESCO World Heritage Site: Resource-Based Livelihood Diversification in the Galapagos Islands. Ecuador, *Journal of Sustainable Tourism*, 29(8), 1270-1289, 2021.

سهام نویسندگان و منابع مالی/حمایت ها: موردی

توسط نویسندگان گزارش نشده است.

References

1. Zargham Borojeni, H. and A. A. Shalbafian. *Tourism Policies of Countries, A Comparative Study*. Mehkame Publications, 4th Edition, 56, 2016. [in Persian].
2. Tosun, C. and C. L. Jenkins. The Evolution of Tourism Planning in Third-World Countries: A Critique. *Progress in Tourism and Hospitality*, 4(2), 101-114, 1998.
3. Vesey, C., Review of the Policy of the Tourism Industry in the Upstream Laws of the Islamic Republic of Iran. *Strategic Studies of Public Policy*, 7(2), 93-112, 2016. [in Persian].
4. Piri, F. and S. Maleki. Measuring the Dimensions of Religious Tourists' Sense of Security (Study Case: Mehran City). *Political Analysis of Space*, 1(4), 227-237, 2018. [in Persian].
5. Zhang, J., Xiong, K., Liu, Z., and L. He. Research Progress and Knowledge System of World Heritage Tourism: A Bibliometric Analysis. *Heritage Science*, 10(1), 10-42, 2022.
6. Heydari Chianeh, R., Rezatab Azgami, S. K. Soltani, N. and A. Motamedi Mehr. An Analysis of Tourism Policy Making in Iran. *Tourism Planning and Development*, 2(5), 11-32, 2012. [in Persian].
7. Petrovič, F., Boltžiar, M., Rakytová, I., Tomčíková, I., and E.Pauditšová. Long-

23. Naimi Majd, M. and A. Naimi Majd. The Future of Sustainable Tourism Research. A New Approach in the Resilience Economy Studied by Tourism and Hotel Industry Experts. *Future Research Quarterly*, 30(1), 200-212, 2018. [in Persian].
24. Hall. C.M. *Tourism and Public Policy*. Cengage Learning EMEA, 342, 1995.
25. Howlett. M. and M. Ramesh. *The Studying of Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. Oxford University Press, 77, 2003.
26. Farda Development Foundation, *Technologies Foresight Methods*, Golban printing, 43, 2004. [in Persian].
27. Future Research Center of Defense Sciences and Technologies. *Encyclopedia of Futurism*, Tehran: Educational and Research Institute of Defense Industries, first Edition, 173, 2010. [in Persian].
28. Nazm Far, H. and Ali Bakhshi, A. *Future Studies of Tourism Development Planning (Case Example of Ardabil Province)*, *Applied Research of Geographical Sciences*, 22(63), 59-79, 2022. [in Persian].
29. Yaghfour, H., Hosseini, S. A. and S. M. Hosseini. *Compilation of Effective Scenarios on Tourism Development with A Foresight Approach, A Case Study: Kohgiluyeh and Boyer Ahmad Province*. *Urban Tourism Quarterly*, 7(1) 107- 127, 2019. [in Persian].
30. Aldaghi, Z., Ebrahimi, A., Shojaei, S., and H. Dedekhani. *The Compilation of Scenarios for the Development of Golestan Tourism Region, with the Approach of*
14. Li, Y., Lau, C., and P. Su. *Heritage Tourism Stakeholder Conflict: A Case of A World Heritage Site in China*. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18(3), 267-287, 2020.
15. Ghadri Hajat, M. *Clarifying the Role of Spatial/Geographical Justice in Evaluating the Optimal Political Management of Space*. *National Security*, 11(40), 452-419, 2022. [in Persian].
16. Hafez Nia, M. R. and M. Ghaderi Hajat. *Foundations of Space Injustice in Iran. political analysis of space*, 1(2), 117-127, 2018. [in Persian].
17. Shir Mohammadi, Y. *Designing and Explaining the Implementation Model of Tourism Policies with An Emphasis on the Private Sector*. Thesis PhD, Payam Noor University, 2013. [in Persian].
18. Lumsden, L. *Tourism Marketing*. Translated by Mohammad Ebrahim Goharian, Tehran: Cultural Research Publications, 213, 2010. [in Persian].
19. Rezaei, N. *Analysis of the Position of Public Diplomacy in Iranian Tourism*. *Geopolitics Quarterly*, 10(2), 160-188, 2013. [in Persian].
20. Heydari Chianeh, R. *Basics of Tourism Industry Planning*. Semit Publications, 6th Edition, 76, 2016. [in Persian].
21. Maleki Far, A. *Future Research Alphabet*, Tehran: The Future of the Project, 4th Edition, 124, 2013. [in Persian].
22. Baghshandeh, A. and Jahanyan, R. *Future Research*. *Applied Studies in Management and Development Sciences*, 11(7), 25-34, 2017. [in Persian].

- of Karmatullah Ziyari , University of Tehran, 2011 [in Persian]
36. Rasoolimanesh, S. M., Taheri, B., Gannon, M., Vafaei-Zadeh, A., and H. Hanifah. Does Living in the Vicinity of Heritage Tourism Sites Influence Residents Perceptions and Attitudes? *Journal of Sustainable Tourism*, 27(9), 1295-1317, 2019. [in Persian].
  37. Dehghan Pour, F., and E. Aslani. Assessing Elements of Potential Tourism Resources in a Historic City from Host Community and Tourists Viewpoints: A Perspective from Iran. *Turyzm /Tourism*, 31(2), 155-180, 2021. [in Persian].
  38. Seyfi, S., Michael Hall, C., and E. Fagnoni. Managing World Heritage Site Stakeholders: A Grounded Theory Paradigm Model Apprao. *Journal of Heritage Tourism*, 14(4), 308-324, 2019.
  39. Thinh, N. A., Thanh, N. N., Tuyen, L. T., and L.Hens. Tourism and Beach Erosion: Valuing the Damage of Beach Erosion for Tourism in the Hoi An World Heritage Site. Vietnam. *Environment, Development and Sustainability*, 21(5), 2113-2124, 2019.
  - Future Research. *Geography and Development*, 18(58), 59-74, 2019. [in Persian].
  31. Dadazade Silabi, P. and Ahmadifard, N. Determining the Key Drivers Affecting the Development of Tourism with the Future Research Approach, A Case Study: The Cities of Mazandaran Province. *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89, 2018. [in Persian].
  32. Enger, A. ,Sandvik, K. and I. Endre Kildal. Developing Scenarios for the Norwegian Travel Industry 2025, *Journal of Tourism Futures*, 1(1), 6-18, 2015.
  33. Shojaei, M. and N. Nouri. Investigating Government Policies in the Tourism Industry and Presenting A Sustainable Development Model for the Country's Tourism Industry. *Management Journal*, 2(78), 63-90, 2007. [in Persian]
  34. UNESCO, Properties Inscribed on the World Heritage. available in 21 September 2019, List.://whc.unesco.org/en/statesparties/ir.
  35. Rabbani, T. Application of Future Research Approach and Strategic Thinking in Urban Development Planning (Case Study, Baneh city). Master's Thesis, With the Guidance